

Työ- ja elinkeinoministeriö
KIRJANPITOLAUTAKUNNAN HYVINVOINTIALUE- JA KUNTAJAOSTO

YLEISOHJE HYVINVOINTIALUEEN TASEEN LAATIMISESTA

Helsinki
2022

KIRJANPITOLAUTAKUNNAN HYVINVOINTIALUE- JA KUNTAJAOSTO

Työ- ja elinkeinoministeriö

Helsinki

19.4.2022

YLEISOHJE HYVINVOINTIALUEEN TASEEN LAATIMISESTA

Sisällysluettelo

1 Taseen säännöstausta ja laadintaperiaatteet	4
1.1 Taseen laadinnan säännöstausta.....	4
1.2 Taseen laadintaperiaatteet	4
1.3 Kirjanpitolain soveltamisen rajaukset	7
2 Pysyvät vastaavat	7
2.1 Määritelmät ja ryhmittelyt taseessa.....	7
2.1.1 Aineettomat hyödykkeet	8
2.1.2 Aineelliset hyödykkeet.....	9
2.1.3 Sijoitukset	11
2.2 Hankintameno ja sen jaksottaminen	13
2.2.1 Hankintamenon määräytyminen	13
2.2.2 Pysyvien vastaavien hyödykkeen hankintamenon jaksottaminen	13
3 Toimeksiantojen varat.....	14
4 Vaihtuvat vastaavat	14
4.1 Määritelmät	14
4.2 Vaihto-omaisuus	15
4.2.1 Vaihto-omaisuuden ryhmittely taseessa.....	15
4.2.2 Vaihto-omaisuuden arvostus ja jaksottaminen	16
4.2.3 Vaihto-omaisuuden ja pysyvien vastaavien väliset siirrot.....	16
4.3 Rahoitusomaisuus	16
4.3.1 Saamiset	16
4.3.2 Rahoitusarvopaperit	18
4.3.3 Rahat ja pankkisaamiset.....	18
4.3.4 Rahoitusomaisuuden arvostus.....	19
5 Oma pääoma	19
5.1 Peruspääoma	19
5.2 Omat rahastot	20
5.3 Ylijäämä ja alijäämä.....	21
6 Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset.....	21
6.1 Poistoero.....	21
6.2 Vapaaehtoiset varaukset.....	21
7 Pakolliset varaukset.....	22
7.1 Vastaiset menot ja menetykset.....	22
7.2 Pakollisten varausten esittäminen taseessa	24
8 Toimeksiantojen pääomat	24
9 Vieras pääoma.....	25
9.1 Vieraan pääoman ryhmittely	25
9.1.1 Joukkovelkakirjalainat	25
9.1.2 Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	25
9.1.3 Lainat julkisyhteisöiltä.....	25

9.1.4 Lainat muilta luotonantajilta	25
9.1.5 Saadut ennakot	25
9.1.6 Ostovelat	26
9.1.7 Muut velat	26
9.1.8 Siirtovelat	26
9.2 Ulkomaanrahan määräinen velka.....	27
10 Tase-erittelyt	27
 LIITE Hyvinvointialueen tasekaava	 32

LYHENTEET:

KPL 5:5.3 §	Kirjanpitolain (1336/1997) 5. luku 5 § 3. mom.
KPA 2:4.1 § 6 k	Kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 2. luku 4 § 1. mom. 6. kohta
KILA 1453/1997	Kirjanpitolausuntokunnan lausunto no 1453 vuodelta 1997
Kuntajaosto 33/1998	Kirjanpitolausuntokunnan kuntajaoston lausunto no 33 vuodelta 1998

1 Taseen säännöstausta ja laadintaperiaatteet

1.1 Taseen laadinnan säännöstausta

Hyvinvointialueen kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sovelletaan sen lisäksi, mitä hyvinvointialueesta annetussa laissa säädetään, kirjanpitolakia (laki hyvinvointialueesta 116.1 §). Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä hyvinvointialueen tilinpäätökseen kuuluvasta taseesta, tuloslaskelmasta, rahoituslaskelmasta ja niiden liitteenä olevista tiedoista sekä talousarvion toteutumisvertailusta ja toimintakertomuksesta, konsernitalinpäätöksestä ja sen liitetiedoista sekä osavuosikatsauksista (laki hyvinvointialueesta 116.2 §).

Hyvinvointialueen tilinpäätökseen kuuluu tase ja sen liitteenä olevat tiedot (laki hyvinvointialueesta 117 §). Taseen laadinnassa käytettävästä kaavasta säädetään valtioneuvoston asetuksella hyvinvointialueen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista. Taseen kaava on esitetty tämän yleisohjeen liitteenä 1.

Kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaosto antaa ohjeita ja lausuntoja kirjanpitolain, tilinpäätöstietoja koskevan valtioneuvoston asetuksen sekä hyvinvointialueesta annetun lain kirjanpitoa, tilinpäätöstä, konsernitalinpäätöstä ja toimintakertomusta koskevien säännösten soveltamisesta (laki hyvinvointialueesta 116.3.§). Hyvinvointialue- ja kuntajaoston antamat ohjeet ja lausunnot ovat osa hyvinvointialueiden hyvää kirjanpitoa. Tällä yleisohjeella hyvinvointialue- ja kuntajaosto antaa ohjeet hyvinvointialueen taseen laadinnasta. Hyvinvointiyhtymien tase laaditaan myös tätä ohjetta noudattaen.

Ohjeet taseen liitetiedoista on annettu erillisessä yleisohjeessa hyvinvointialueen tilinpäätöksen liitetiedoista.

Tässä yleisohjeessa on esitetty viittauksia kirjanpitolautakunnan lausuntoihin sekä kirjanpitolautakunnan kuntajaoston kunnille ja kuntayhtymille antamiin lausuntoihin. Lausuntoja voi soveltaa myös hyvinvointialueiden kirjanpidossa silloin, kun hyvinvointialueille ei ole annettu omia erillisiä ohjeita.

1.2 Taseen laadintaperiaatteet

Tasetta laadittaessa on noudatettava hyvää kirjanpitoa (KPL 1:3 §). Tase kuvaa tilinpäätöspäivän taloudellista asemaa (KPL 3:1.1 §). Kustakin taseen erästä on esitettävä vastaava tieto viimeistä edelliseltä tilikaudelta (vertailutieto). Jos taseen erittelyä on muutettu, on vertailutietoa mahdollisuuksien mukaan oikaistava. Samoin on meneteltävä, jos vertailutieto ei muun syyn takia ole käyttökelpoinen. (KPL 3:1.2 §)

Oikea ja riittävä kuva

Tilinpäätöksen tulee antaa oikea ja riittävä kuva toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta olennaisuusperiaatteen mukaisesti ottaen huomioon kirjanpitovelvollisen harjoittaman toiminnan laatu ja laajuus (KPL 3:2 §). Tätä varten tarpeelliset lisätiedot on ilmoitettava liitetiedoissa.

Olellisuus tilinpäätösperiaatteena

Tilinpäätöksessä esitettävä seikka on olellainen silloin, kun sen pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen perusteella. Vaikka seikka olisi yksittäisenä epäolellainen, olellisuuden arviointi tulee kohdistaa kokonaisuuteen, jos samankaltaisia seikkoja on useita. Erityistä painoarvoa on annettava sellaisten seikkojen esittämiselle, jotka ovat olellaisen merkityksellisiä oikealle ja riittävälle kuvalle. (KPL 3:2 §) Olellisuusperiaate suhteutuu kirjanpitovelvollisen kokoon ja toiminnan laatuun ja luonteeseen nähden.

Muut yleiset tilinpäätösperiaatteet

Tilinpäätöstä ja toimintakertomusta laadittaessa ja tilinavausta tehtäessä noudatettaviin periaatteisiin kuuluvat:

- 1) oletus kirjanpitovelvollisen toiminnan jatkuvuudesta;
- 2) johdonmukaisuus laatimisperiaatteiden ja -menetelmien soveltamisessa tilikaudesta toiseen;
- 3) huomion kiinnittäminen liiketapahtumien tosiasialliseen sisältöön eikä yksinomaan niiden oikeudelliseen muotoon (**sisältöpainotteisuus**);
- 4) tilikauden tuloksesta riippumaton varovaisuus;
- 5) tilinavauksen perustuminen edellisen tilikauden päättäneeseen taseeseen;
- 6) tilikaudelle kuuluvien tuottojen ja kulujen huomioon ottaminen riippumatta niihin perustuvien maksujen suorituspäivästä (**suoriteperuste**);
- 7) kunkin hyödykkeen ja muun tase-eriin merkittävän erän erillisarvostus; sekä
- 8) taseessa vastaaviin ja vastattaviin kuuluvien erien ja tuloslaskelmassa tuottojen ja kulujen esittäminen täydestä määrästäan niitä toisistaan vähentämättä, jollei yhdisteleminen ole tarpeen oikean ja riittävän kuvan antamiseksi (**netottamiskielto**). (KPL 3:3 §)

Tasejatkuvuus

Tasejatkuvuuden periaate edellyttää, että tilikauden aloittava tase vastaa edeltävän tilikauden päättävää tasetta. Myös hyvinvointialue- ja maakuntajakolain 2 §:n mukaisessa hyvinvointialueen muuttamisessa noudatetaan tasejatkuvuutta¹.

Hyvän kirjanpitoavan mukaan aikaisempaan tilikauteen kohdistuva olellainen virhe tai laskentakäytännön muutos tehdään oman pääoman erää **Edellisten tilikausien ylijäämä/alijäämä** oikaisemalla². Oikaisuja ei siten tehdä tulosvaikutteisesti vaan takautuvasti. Vastaava oikaisu on myös tehtävä vertailuvuotena olevan edellisen tilikauden päättävään taseeseen. Vertailuvuoden tuloslaskelmaa ei ole välttämätöntä saattaa vertailukelpoiseksi, mutta oikean ja riittävän kuvan sitä vaatiessa on muutoksen tulosvaikutuksesta tilikausien vertailun mahdollistamiseksi annettava liitetieto. Jos vertailulaskelmaa kuitenkin

1

Katso myös kuntajaoston lausunto 81/2007 kuntajaon muutoksen kirjanpidollisesta käsittelystä

2

KILA 1750/2005 Lausunto tilinpäätösperiaatteiden muutosten ja aikaisempia tilikausia koskevien virheiden käsittelystä tilinpäätöksessä

kin oikaistaan, tulee tehtyjen muutosten ja niiden perusteiden vastaavasti käydä ilmi liitetiedoista. Jos toimintakertomuksessa tai tilinpäätöksen liitetiedoissa esitetään tilinpäätöksiä tai tunnuslukuja useammalta tilikaudelta, on myös nämä saatettava mahdollisuuksien mukaan vertailukelpoisiksi tai ainakin selkeästi mainittava niiden mahdollinen vertailukelvottomuus. Vähäiset aikaisemmille tilikausille kuuluvat erät merkitään tuloslaskelmassa ja taseessa nimikettään vastaavaan erään.³ Tilikauden aikana syntyneet virheet on oikaistava tulosvaikutteisesti. Jaksotuksesta syntyneet erot eivät ole edellisessä kapaleessa tarkoitettuja virheitä.

KPA 2:2.1 § velvoittaa esittämään liitetietona aikaisempiin tilikausiin kohdistuvat tuotot ja kulut sekä virheiden korjaukset, jos ne eivät ole merkitykseltään vähäisiä. Liitetietona on vastaavasti esitettävä oikean ja riittävän kuvan vaatimus huomioon ottaen eriteltyinä tilinpäätösperiaatteiden muutoksista ja aikaisempien tilikausien virheiden oikaisuista aiheutuvat muutokset omaan pääomaan.⁴

Menettelytapojen jatkuvuus

Menettelytapojen jatkuvuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että tilinpäätöksen laajuus-, mittaus-, arvostus- ja kohdistamisongelmat ratkaistaan mahdollisimman yhtenäisellä tavalla tilikaudesta toiseen. Kirjanpitolainsäädännössä on useita vaihtoehtoisia menettelytapoja. Hyvinvointialueen on kuitenkin jatkuvasti noudatettava kerran valitsemaansa menettelytapaa, eikä sitä voi muuttaa tilikaudesta toiseen. Muuttaminen edellyttää perusteltua syytä. Johdonmukaisuuden periaate ei kuitenkaan oikeuta virheellisen menettelytavan jatkamista, kun virheellisyys on havaittu. Muutosperusteista ja muutoksen vaikutuksista tilinpäätöstietojen vertailukelpoisuuteen on annettava selvitys liitetiedoissa (KPL 3:1.2 § ja KPA 2:2 §).

Varovaisuus

Varovaisuuden periaate on tilinpäätöksessä noudatettava yleisperiaate, jonka mukaan tuloslaskelmaan ei tule ennakoida realisoitumattomia tuloja eikä voittoja, mutta tulee ennakoida kaikki menetykset ja tappiot.

Varovaisuus taseen laatimisessa edellyttää erityisesti, että tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa otetaan huomioon

- ainoastaan tilikaudella toteutuneet voitot
- kaikki poistot ja arvonalennukset vastaavista
- velkojen arvonalennukset
- kaikki päättyneeseen tai aikaisempiin tilikausiin liittyvät, ennakoitavissa olevat vastuut ja mahdolliset menetykset, vaikka ne tulisivat tietoon vasta tilikauden päättymisen jälkeen. (KPL 3:3.2 §)

Silloin, kun on kysymys kirjanpitolain 3 luvun 2 a §:ssä tarkoitettusta olennaisesta seikasta, saadaan edellä mainitusta periaatteesta poiketa vain erityisestä syystä. Tällaisen

3

Ks. Kuntajaoston lausunto 105/2012 aikaisempien vuosien virheiden korjaaminen tilinpäätöksessä

4

KILA 1750/2005 Tilinpäätösperiaatteiden muutosten ja aikaisempia tilikausia koskevien virheiden käsittelystä tilinpäätöksessä

poikkeamisen on perustuttava lakiin tai sen nojalla annettuun säännökseen tai määräykseen. Liitetietoihin on sisällytettävä selostus poikkeamisen perusteista sekä laskelma poikkeamisen vaikutuksesta tilikauden tulokseen ja taloudelliseen asemaan.

Tilinpäätöksen varmentaminen

Tilinpäätöstä varmentamaan on laadittava tase-erittelyt (KPL 3:13.1 §).

Muita säännöksiä

Taseen esittämistapaa ei saa muuttaa, ellei se ole tarpeen kirjanpitolain 3 luvun 2 §:ssä tarkoitetun oikean ja riittävän kuvan antamiseksi. (KPA 1:8 §). Jos yksittäisen tasanimikkeen kohdalle ei tule lukua tilikaudelta ja edeltävältä tilikaudelta, se on jätettävä pois taseesta (KPA 1:11 §).

1.3 Kirjanpitolain soveltamisen rajaukset

Hankintameno

Hyvinvointialueesta annetun lain 116 §:n mukaan hyvinvointialueen tilinpäätöksen laadinnassa ei sovelleta kirjanpitolain 4 luvun 5 §:n 2 eikä 3 momenttia, jotka koskevat hankinnan ja valmistuksen välillisten menojen ja lainan korkomenojen lukemista hankintamenoon.

Arvostus- ja jaksotusäännökset

Hyvinvointialuelain 116 §:n mukaan hyvinvointialueen tilinpäätöksen laadinnassa ei sovelleta kirjanpitolain 5 luvun pykälää:

- 2 a § Rahoitusvälineen merkitseminen käypään arvoon sekä käyvän arvon rahasto
- 2 b § Sijoituskiinteistön merkitseminen käypään arvoon
- 4 § Tulon kirjaaminen tuotoksi valmistusasteen perusteella
- 5 b § Rahoitusleasingsopimuksella hankitun omaisuuden merkitseminen
- 17 § Arvonkorotus.

Kansainväliset tilinpäätösstandardit

Hyvinvointialuelain 116 §:n mukaan hyvinvointialueen tilinpäätöksessä ei sovelleta kirjanpitolain 7 a lukua kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaan laadittavasta tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä.

2 Pysyvät vastaavat

2.1 Määritelmät ja ryhmittelyt taseessa

Taseen vastaavat jaetaan erien käyttötarkoituksen ja suunnitellun vaikutusajan perusteella pysyviin vastaaviin ja vaihtuviin vastaaviin sekä toimeksiantojen varoihin.

Pysyviä ovat erät, jotka on tarkoitettu tuottamaan tuloa jatkuvasti useana tilikautena (KPL 4:3 §). Pysyviin vastaaviin sisällytetään aineettomat ja aineelliset hyödykkeet ja sijoitukset.

Tällä yleisohjeella täydennetään kirjanpitolain pysyvien vastaavien määritelmää siten, että **hyvinvointialueen pysyviä vastaavia ovat tulon tuottamisen tarkoituksesta riippumatta aineettomat ja aineelliset hyödykkeet, jotka vaikuttavat jatkuvasti tuotannontekijöinä useana tilikautena, sekä toimialasijoittamisen osakkeet ja osuudet ja muut sijoitukset**. Tämä pysyvien vastaavien käsitteen laajennus on perusteltua sen vuoksi, että hyvinvointialueen palvelutuotannossa tuotannontekijöiden hankinnan tarkoituksena ei aina ole tulojen kerryttäminen, vaan peruspalvelujen tuottaminen, joka lakisääteisesti tai valtuuston päätöksellä rahoitetaan valtion rahoituksella. **Meno tulon kohdalle** -periaatteen lisäksi hyvinvointialueella sovelletaan siten **meno tuotannontekijän käytön kohdalle** -periaatetta jaksotettaessa pitkävaikutteisten tuotannontekijöiden hankintamenoa.

Pysyvät vastaavat jaotellaan hyvinvointialueen taseessa kolmeen pääryhmään: **aineettomiin hyödykkeisiin, aineellisiin hyödykkeisiin ja sijoituksiin**. Ennakkomaksut ilmoitetaan viimeisenä eränä siinä ryhmässä, johon vastaava aktivoitu menokin kuuluu. Maksu käsitellään ennakkomaksuna, jos maksun perustana olevaa hyödykettä ei ole vielä vastaanotettu.

2.1.1 Aineettomat hyödykkeet

Aineettomat oikeudet

Aineettomia oikeuksia ovat hyvinvointialueen erikseen luovutettavissa olevien käyttö- ja valmistusoikeuksien hankintamenot. Aineettoman oikeuden aktivointi tulee kysymykseen silloin, kun se tuottaa tuloa tai vaikuttaa tuotannontekijänä jatkuvasti useana tilikautena ja hankintamenon kerralla kuluksi kirjaamisella on olennaista vaikutusta hyvinvointialueen tilikauden tulokseen.

Aineettomaan omaisuuteen kuuluvien vastikkeellisesti hankittujen toimilupien, patenttien, lisenssien, tavaramerkkien sekä vastaavien oikeuksien ja varojen hankintameno aktivoidaan. Muun aineettoman omaisuuden hankintameno voidaan aktivoida varovaisuutta noudattaen, jollei KPL 5:7-10 §:stä muuta johdu.

Pysyviin vastaaviin kirjattaviin aineettomiin oikeuksiin voidaan kirjata muun muassa atk-ohjelmien lisenssioikeudet⁵, patentit, tekijänoikeudet yms.

Muut pitkävaikutteiset menot

Muihin pitkävaikutteisiin menoihin sisällytetään aktivoitua kehittämismenoja samoin kuin aktivoitu liikearvo ja lainan pääoma-alennus sekä lainan liikkeeseenlaskumenot. Lisäksi muihin pitkävaikutteisiin menoihin voidaan kirjata muita em. ryhmiin kuulumattomia aineettomia hyödykkeitä.

Tavanomaista suuremmat rahoitusosuudet muiden yhteisöjen pysyvien vastaavien hankintamenoihin merkitään muihin pitkävaikutteisiin menoihin⁶. Muita pitkävaikutteisia

5

Atk-ohjelman hankintaan liittyvät muut menot kuin lisenssioikeuden hankintameno on katsottu muiksi pitkävaikutteisiksi menoksi. Ostettujen atk-ohjelmistojen hankintamenot saadaan myös merkitä olennaisuuden ja taloudellisuuden periaatteet huomioon ottaen yhtenä eränä muihin pitkävaikutteisiin menoihin. (KILA 1604/2000).

6

Jäsenkunnan maksuosuuden käsittelyä kuntayhtymän investointiin on käsitelty mm. kuntajaoston lausunnossa 15/1997 ja kunnan osallistumista yhdistyksen tai tytäryhtiön pysyvien vastaavien hankintamenon rahoittamiseen on käsitelty

menoja voivat edellä mainittujen lisäksi olla osake- ja vuokrahuoneistojen peruseränusmenot⁷, sekä atk-ohjelman hankintaan liittyvät muut menot kuin lisenssioikeuden hankintamenot. Muut pitkävaikutteiset menot on poistettava suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan. Jollei kirjanpitovelvollinen voi luotettavalla tavalla arvioida vaikutusaikaa, on meno poistettava enintään kymmenessä vuodessa (KPL 5:11 §).

Kehittämismenot saadaan aktivoida, jos niiden odotetaan tuottavan tuloa useampana tilikautena. (KPL 5:8.2)⁸ Kehittämistoimintaan hankitut koneet ja laitteet yms. hyödykkeet kirjataan aineellisiin hyödykkeisiin ja ne poistetaan vaikutusaikanaan suunnitelman mukaan. Jollei kirjanpitovelvollinen voi luotettavalla tavalla arvioida vaikutusaikaa, on kehittämismenot poistettava enintään kymmenessä vuodessa. Pääsääntöisesti kehittämismenot kirjataan kuitenkin kuluksi.⁹

Liikearvon hankintameno saadaan aktivoida ja se on poistettava suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan. Jollei kirjanpitovelvollinen voi luotettavalla tavalla arvioida vaikutusaikaa, on liikearvo poistettava enintään kymmenessä vuodessa. (KPL 5:9 §).¹⁰

Lainan ottamisesta aiheutunut pääoma-alennus ja siihen rinnastettavat menot sekä lainan liikkeeseen laskusta aiheutuneet menot saadaan aktivoida varovaisuutta noudattaen. Aktivoidut erät on kirjattava laina-ajan kulumiseen perustuvan suunnitelman mukaan kuluiksi, kuitenkin vähintään samassa suhteessa kuin lainaa maksetaan takaisin. (KPL 5:10 §) Pääsääntö mainituissa menoissa on kuitenkin kuluksi kirjaaminen.

Perustamis- ja tutkimusmenot kirjataan tilikauden kuluksi (KPL 5:7 ja 5:8.1 §).

2.1.2 Aineelliset hyödykkeet

Maa- ja vesialueet

Tase-erään **Maa- ja vesialueet** sisällytetään maa- ja metsäalueet, rakennetut ja rakentamattomat tontit ja vesialueet. Aktivoitavaan hankintamenuon lasketaan mukaan nimellishankintahinnan lisäksi erottamis-, lainhuudatus- yms. välittömästi alueen hyvinvointi-

lausunnossa 32/1998.

7

Osakehuoneistojen peruseränusmenoja ei merkitä osaksi huoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden hankintamenua (KILA 1588/1999)

8

Hyvinvointialueilla kehittämismenujen jaksottamisessa noudatetaan kirjanpitolaian mukaisia säännöksiä. Kirjanpitolaista poiketen kehittämismenuot kirjataan muina pitkävaikutteisina menuina.

9

On otettava huomioon, että tutkimustoiminta ei kuulu kehittämistoimintaan. Tutkimustoiminnan menuilla tarkoitetaan uuden tieteellisen ja teknisen tiedon tuottamiseksi ja ymmärtämiseksi tarpeellisia, suunnitelmallisesta tutkimustoiminnasta aiheutuneita menuja. Tutkimustoiminta voitaneen käsittää kehittämistoimintaa laajemmaksi siten, että siihen uhrauksista menuista vain osa kypsyä kehittämistoiminnaksi ja sen menuksi. Tutkimustoiminta voi siten edeltää kehittämistoimintaa.

10

Liikearvon hankintamenu saattaa muodostua yrityskaupan tai yritysjärjestelyn yhteydessä, kun ostetusta yrityksestä maksetaan enemmän kuin aineellisten hyödykkeiden arvo. Ylimenevä osa on liikearvoa.

alueen käyttöön saattamisesta aiheutuneet menot. Tontin muodostamisesta ja kunnallistekniikan rakentamisesta sekä maksettavista maankäyttö- ja kehittämiskorvauksista¹¹ aiheutuvat menot voidaan aktivoida ja lisätä tontin hankintamenoon.

Kutakin maa- ja vesialuetta seurataan erikseen kirjanpidossa.

Käyttötarkoituksesta riippumatta maa-alueiden hankintameno käsitellään investointimenoa ja kirjataan taseessa pysyviin vastaaviin. Hyvinvointialueen maa-alueet ovat pääsääntöisesti palvelutuotannossa käytettävää omaisuutta kuten rakennetut tontit ja pihalueet. Yhteismetsän alue kuuluu niiden osakastiloihin yhteisenä alueena. Hyvinvointialueen kirjanpidossa maa-alueen esittämispaiikka tai hankintameno ei muutu, vaikka se siirretään yhteismetsään.

Hyvinvointialueen maksamat ei-palautettavat liittymismaksut on perusteltua aktivoida. Kun kyseessä on oma tontti, ei-palautettavat liittymismaksut kirjataan pysyvien vastaavien tase-erään **Maa- ja vesialueet**. Kun kyseessä on vuokratontti, ei-palautettavat liittymismaksut kirjataan pysyvien vastaavien aineellisten hyödykkeiden tase-erän **Maa- ja vesialueet** alaräksi nimikkeellä **Kiinteistöjen vuokraoikeudet**. Jos tase-erä sisältää ainostaan aktivoituja liittymismaksuja, erälle on kuitenkin suositeltavaa antaa nimike **Kiinteistöjen liittymismaksut**.¹²

Rakennukset

Tase-erään **Rakennukset** aktivoidaan hankintamenot hyvinvointialueen niistä rakennuksista, joita käytetään palvelutuotannossa tai jotka ovat realisoitavissa taikka joihin muutoin liittyy vähintään taseeseen merkittyä arvoa vastaava tulonodotus. Poistamaton hankintameno rakennuksesta, jonka osalta mikään mainituista ehdoista ei täyty, kirjataan kuluksi.¹³

Rakennusten teknisten laitteiden kuten hissien, ilmanvaihto-, lämmitys- ja jäähdytyslaitteistojen ja keskusantennien hankintameno lasketaan mukaan varsinaisen rakennusrungon hankintamenoon. Poistosuunnitelmaa laadittaessa otetaan kuitenkin huomioon, että ns. teknisiä laitteita joudutaan uusimaan nopeammin kuin rakennusrunkoa.

Rakennuksia ovat asuin-, laitos-, hallinto-, teollisuus- ja muut rakennukset. Tase-erään **Rakennukset** sisällytetään myös rakennelmat, joita ovat mm. polttoainesäiliöt sekä kevyet esim. puusta tehdyt varastot. Rakennuksen peruserämenot voidaan aktivoida joko omana eränä tai ne on mahdollista yhdistää rakennuksen poistamatta olevaan hankintamenoon.

11

Kuntajaoston lausunto 71/2005 määräälojen ja rakennusten vaihdon kirjaamisesta

12

Kuntajaoston lausunto 65/2004 liittymismaksujen kirjaamisesta, myös KILA:n lausunto 1670/2001.

13

Yleisohje hyvinvointialueen suunnitelman mukaisista poistoista: Mikäli hyödykkeen käyttö on lopetettu hyvinvointialueen palvelutuotannossa, eikä sille kolmen seuraavan vuoden aikana tule käyttöä, on jäljellä oleva poistamaton menojäännös poistettava kokonaan kirjanpidosta.

Kiinteät rakenteet ja laitteet

Kiinteät rakenteet ja laitteet esitetään omana taseryhmänä, joka sisältää mm. johtoverkostojen ja niiden laitteiden hankintamenot sekä muiden kiinteiden rakenteiden ja laitteiden hankintamenot, joita ei lueta rakennuksen hankintamenuun kuuluviksi. Hyvinvointialueen taseeseen ei tyypillisesti sisälly kiinteitä rakenteita tai laitteita.

Koneet ja kalusto

Tase-erä **Koneet ja kalusto** sisältää kuljetusvälineet ja muut koneet ja kalusteet. Kuljetusvälineitä ovat henkilö- ja tavarakuljetuksiin tarkoitetut liikennevälineet, esim. autot ja perävaunut. Muita koneita ja kalustoa ovat mm. nosto- ja siirtolaitteet, maansiirtokoneet ja liikkuvat työkoneet, työstökoneet, konttori- ja tietokoneet, muut sähkökoneet ja -laitteet, tietoliikennevälineet, lääkintäkojeet, optiset instrumentit, huonekalut, soittimet ja urheiluvälineet. Rakennuksiin kiinteästi kuuluvat koneet ja laitteet eivät kuulu tähän erään vaan ne sisällytetään rakennuksen hankintamenuun.

Muut aineelliset hyödykkeet

Tase-erässä **Muut aineelliset hyödykkeet** esitetään hyvinvointialueen omistamat arvo- ja taide-esineet.

Hyvinvointialueen omistamat arvoesineet kuten taideteokset aktivoidaan samoin perusteiden kuin muutkin pysyvien vastaavien hyödykkeet. Arvo- ja taide-esineistöä ei kirjata suunnitelman mukaisia poistoja, mutta arvonalennus kirjataan jos sen edellytykset täyttyvät.

Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat

Tase-erä **Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat** sisältää pysyvien vastaavien aineellisten hyödykkeiden ennakkomaksut ja valmisteilla olevista investoinneista aiheutuneet hankintamenot. Keskeneräiset hankinnat voivat koskea sekä omaa valmistusta että ostoja ulkopuolisilta.

2.1.3 Sijoitukset

Pysyvien vastaavien tase-erä **Sijoitukset** sisältää hyvinvointialueen toiminnan edistämiseksi hankitut arvopaperit, hyvinvointialueen toimialaan liittyvät sijoitukset ja muut pitkäaikaiset sijoitukset.

Toimialasijoituksia ovat oman tai vieraan pääoman ehtoiset sijoitukset yhteisöihin, jotka hoitavat hyvinvointialueen tehtäviä tai joiden toiminnan tarkoituksena on tukea hyvinvointialueen tehtäviin liittyviä päämääriä kuten palvelutuotannon järjestämistä hyvinvointialueella. Toimialasijoitukset ovat pääomasijoituksia investointien rahoittamiseen kuten investointien rahoitukseen tarkoitettuja antolainoja sekä osake- ja osuuspääomasijoituksia. Antolainat voivat olla velkakirjalainoja tai pääomalainoja. Sijoitukset on hyvinvointialueen taseessa eriteltävä *osakkeisiin ja osuuksiin, joukkovelkakirjalainasaamiin, muihin lainasaamiin sekä muihin saamiin.*

Osakkeet ja osuudet

Tase-erään **Osakkeet ja osuudet** kuuluvat pysyvään käyttöön hankitut osakkeet ja osuudet kuten palvelutoiminnan toimitilojen hallintaan oikeuttavat osakkeet ja muut toimialasijoittamisen osakkeet ja osuudet. Muut osakkeet ja osuudet ovat rahoitusarvopapereita.

Osakkeiden hankintamenoon luetaan sellaiset osakehankinnasta johtuvat menot, joiden syntyminen jäisi toteutumatta ilman osakehankintaa¹⁴. Osakkeiden hankintameno lisäkseksi kirjataan myös esimerkiksi kiinteistöyhtiölle maksetut pääomavastikkeet, mikäli kiinteistöosakeyhtiö on päättänyt rahastoida ne omaan pääomaan.¹⁵

Pörssiyhtiöiden osakkeet ja osakkeet, jotka on hankittu rahavarojen kuten maksuliikennevarojen ja kassaylijäämän sijoittamiseksi, merkitään vaihtuviin vastaaviin tase-erään **Rahoitusarvopaperit**. Pörssiyhtiön osakkeet ovat luonteeltaan palvelutuotantoon kuulumatonta omaisuutta, minkä vuoksi esittäminen pysyvissä vastaavissa ei ole perusteltua, vaikka osakkeet realisoitaisiinkin pitkän ajan kuluessa¹⁶.

Toimeksiantojen pääomiin kirjattujen lahjoitusrahastojen osakkeet ja osuudet merkitään toimeksiantojen varoihin tase-erään **Lahjoitusrahastojen varat**.

Joukkovelkakirjalainasaamiset

Toimialasijoittamiseen kuuluvat pitkäaikaiset joukkovelkakirjalainat esitetään taseen pysyvissä vastaavissa.

Muut lainasaamiset

Muut lainasaamiset ovat muita antolainoja kuin joukkovelkakirjalainoja. Toimialasijoittamiseen liittyvät antolainat hyvinvointialueen tytäryhteisöille ja muiden hyvinvointialueen palveluja tuottavien yhteisöjen pysyväisluonteiseen rahoittamiseen, esim. investointimenojen rahoittamiseen, kuuluvat tähän ryhmään. Antolainat voivat olla korollisia tai korottomia velkakirja- tai pääomalainoja.

Muut saamiset

Tase-erä **Muut saamiset** voi sisältää hyvinvointialueen varsinaista toimintaa palvelevia, edellä mainittuihin tase-eriin kuulumattomia eriä, jotka ovat luonteeltaan pysyviä. Myös hyvinvointialueen maksamat palautuskelpoiset liittymismaksut kirjataan tähän tase-erään. Jos liittymismaksusaaminen on määrältään olennainen, se tulee ilmoittaa omana eränään taseen liitetiedoissa¹⁷.

14

KILA:n lausunto 1942/2015 Osakehankintaan liittyvien menojen kirjaamisesta

15

KILA:n lausunto 1916/2014 Kiinteistöosakeyhtiön osakkeisiin kohdistuvan lainaosuuden kirjaamisesta, asunto-osakeyhtiöiden kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskeva yleisohje.

16

Kuntajaoston lausunto 51/2001 sulautumisen yhteydessä saatavien pörssiyhtiön osakkeiden käsittelystä

17

Kuntajaoston lausunto 65/2004 liittymismaksujen kirjaamisesta.

Pysyvien vastaavien sijoituksiin merkittyjen pitkäaikaisten lainasaamisten ja muiden saamisten seuraavana tilikautena erääntyviä lyhennyksiä ei tilinpäätöksessä siirretä vaihtuvien vastaavien lyhytaikaisiin lainasaamisiin.

2.2 Hankintameno ja sen jaksottaminen

2.2.1 Hankintamenon määräytyminen

Pysyvien vastaavien hankintameno on luetaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet välittömät menot (KPL 4:5.1 §). Pysyvien vastaavien hyödykkeen tai sijoituksen aktivoituun hankintameno on luetut hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet menot on voitava selvittää kustannuslaskennan tai -laskelmien avulla (KPL 5:5.2 §).

Hyvinvointialue on saattanut hankkia rakennetun kiinteistön yhdellä erittelemättömällä kauppakirjalla tms. saannolla. Kunkin hyödykkeen erillisarvostuksen periaatteeseen (KPL 3:3.1 §) perustuen sekä rakennuksen poistopohjan määrittämiseksi yhteishinta on jaettava maa-alueen ja rakennuksen osuuksiin.

Rakennuksen purkamismenot kirjataan pääsääntöisesti purkamisvuoden kuluksi. Rakennuksen purkamismenot voidaan kuitenkin aktivoida tontin hankintameno, kun rakennus puretaan tontin saattamiseksi rakentamiskelpoiseksi uudisrakennusta tai tontin muuta käyttöä varten. Aktivoinnissa on noudatettava varovaisuuden periaatetta siten, että tontin aktivoitu hankintameno ei muodostu sen todennäköistä luovutusarvoa tai muutoin määritettyä käyttöarvoa suuremmaksi.

Lahjoituksena saatu omaisuus

Lahjoituksena tai testamenttina saatu omaisuus, johon ei liity käyttörajoituksia, kirjataan luonteensa mukaisesti tase-eriin ja tuloksi tuloslaskelmaan.

Rahat ja pankkitalletukset ja muut rahaan verrattavat lahjoitukset merkitään nimellisarvoon. Lahjoituksena saadut osakkeet ja muut pysyvien vastaavien hyödykkeet merkitään taseeseen luovutushetken mukaiseen arvoon. Perusteltua on, ettei taseeseen merkittävää harkita tapauskohtaisesti erikseen, vaan noudatetaan valittua menettelyä pysyvästi ja yhdenmukaisesti. Kuluvalle pysyvien vastaavien hyödykkeelle on laadittava poistosuunnitelma, ja hyödyke on poistettava vaikutusaikanaan. Lahjoituksena saatuihin omaisuuseriin sovelletaan myöhemmin tässä ohjeessa annettuja ohjeita arvonalennuksista. Taseeseen merkittävä määrä ei saa ylittää saadun omaisuuden todennäköistä luovutushintaa.

2.2.2 Pysyvien vastaavien hyödykkeen hankintamenon jaksottaminen

Pysyvien vastaavien hyödykkeen hankintamenon jaksottaminen eri tilikausille tapahtuu poistojen avulla. Poistonalaisen pysyvien vastaavien hyödykkeen hankintameno kirjataan vaikutusaikanaan suunnitelman mukaan poistoina kuluksi (KPL 5:5.1 §). Jos pysyviin vastaaviin kuuluvan hyödykkeen tai sijoituksen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämän tulon arvioidaan olevan pysyvästi vielä poistamatonta hankintamenoa pienempi, erotus on kirjattava arvonalennuksena kuluksi (KPL 5:13 §).

Kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaosto on antanut erillisen yleisohjeen hyvinvointialueen suunnitelman mukaisista poistoista.

3 Toimeksiantojen varat

Toimeksiantojen varat ja niitä vastaavat pääomat muodostuvat hyvinvointialueen hoitamista toimeksianto- ja välitystehtävistä. Toimeksiantojen varat osoittavat hyvinvointialueen hoidossa olevien varojen määrän ja toimeksiantojen pääomat osoittavat velat (vastuut), joista hyvinvointialue vastaa toimeksiantajalle.

Välitetyissä lainoissa ja muissa vastaavissa toimeksiannoissa, joissa hyvinvointialue saa toimeksiantajalta maksusuorituksen välitettäväksi edelleen kolmannelle osapuolelle, otetaan käyttöön sekä toimeksiantojen varoja että toimeksiantojen pääomia koskevat tilit. Toimeksiannossa, jossa hyvinvointialue saa toimeksiantajalta jälkikäteen korvauksen suorituksistaan kolmannelle osapuolelle, riittää, että liiketapahtumat kirjataan toimeksiantojen varojen tilille.

Lahjoitusrahastojen varat

Lahjoituksena saatu omaisuus, jonka käyttöön liittyy sopimukseen, testamenttiin tai lahjakirjaan perustuvia varojen käyttöä ja kartuttamista koskevia ehtoja, merkitään omaksi tase-eräksi **Lahjoitusrahastojen varat**. Lahjoituksen arvoa ei kuitenkaan tulouteta tuloslaskelmassa, vaan se kirjataan toimeksiantojen pääomiin. Lahjoitusrahastoon merkittävien lahjoitusten tasearvo määräytyy samalla tavalla kuin käyttörajoituksettomien lahjoitusten tasearvo (ks. kohta 2.2.1 Hankintamenon määräytyminen). Käyttörajoituksen alaisiin maa- ja vesi-alueisiin tai osakkeisiin mahdollisesti kirjattavien arvonalennusten vastaeränä on toimeksiantojen pääomat, ei arvonalennus tuloslaskelmassa. Lahjoitusrahaston varoihin merkitystä rakennuksesta tai irtaimistosta kirjattavat poistot merkitään lahjoitusrahastojen varojen ja pääomien vähennykseksi.¹⁸

Hyvinvointialueen rahatileille mahdollisesti siirretyille varoille maksettava korko merkitään hyvinvointialueen rahoituskuluksi ja kyseisen toimeksiannon pääoman lisäykseksi.¹⁹

Huollettavien varat ja pääomat

Silloin kun huollettavien tai välitystiliasiakkaiden varat eivät ole hyvinvointialueen pankkitileillä, niitä ei sisällytetä taseeseen, vaan niistä pidetään erillistä luetteloa tai kirjanpitoa. Jos huollettavien ja välitystiliasiakkaiden varat ovat hyvinvointialueen erillisillä pankkitileillä, ne sisällytetään muihin toimeksiantojen varoihin ja pääomiin.

4 Vaihtuvat vastaavat

4.1 Määritelmät

Vaihtuvia vastaavia ovat vaihto-omaisuus ja rahoitusomaisuus. Vaihto-omaisuudella tarkoitetaan sellaisinaan tai jalostettuina luovutettaviksi tai kulutettaviksi tarkoitettuja hyö-

18

Valtiolta vastaavan toiminnan jatkamista varten tai toisilta hyvinvointialueilta taikka yhteistyösopimuksen tms. perusteella yhteistyössä järjestettävää toimintaa varten vastikkeetta siirtynyttä omaisuutta ei käsitellä lahjoituksena, vaan saanto katsotaan täydeksi rahoitusosuudeksi. Ks. myös KILA 1574/1999.

19

Kuntajaoston lausunto 80/2007 Valtion aluekehitysvarojen ja EU:n rakennerahastovarojen kirjanpidollisesta käsitte-lystä maakunnan liiton kirjanpidossa

dykkeitä (KPL 4:4.2 §). Vaihto-omaisuuteen voidaan lukea myös aineettomia hyödykkeitä. Esimerkiksi keskeneräiset ja valmiit tuotteet voivat olla joko aineellisia hyödykkeitä tai vielä luovuttamatta olevia palveluja, joiden tuottamisesta aiheutuneet menot on aktivoitu. Rahoitusomaisuutta ovat rahat, saamiset sekä tilapäisesti muussa muodossa olevat rahoitusvarat (KPL 4:4.3 §).

4.2 Vaihto-omaisuus

4.2.1 Vaihto-omaisuuden ryhmittely taseessa

Aineet ja tarvikkeet

Aineilla ja tarvikkeilla tarkoitetaan tavaroiden valmistamista tai palvelujen tuotannossa käyttämistä varten hankittuja hyödykkeitä kuten raaka-aineita, apu- ja tarveaineita sekä pakkaustarvikkeita. Aineet ja tarvikkeet saattavat liittyä paitsi välittömästi myytäväksi tarkoitettun hyödykkeen valmistamisen lisäksi myös valmistuksessa käytettävien koneiden ja laitteiden huoltoon taikka luovutettavien palvelujen tuottamiseen.

Keskeneräiset tuotteet

Keskeneräisillä tuotteilla tarkoitetaan itse valmistettuja, myytäväksi tai palvelutoiminnassa käytettäväksi tarkoitettuja hyödykkeitä, joiden valmistusprosessi on tilikauden päättyessä kesken (puolivalmisteet). Tuote voi olla yhtä hyvin aineellinen kuin aineetonkin, esimerkiksi suunnittelutyö.

Pääsääntö hyvinvointialueen palvelutoiminnan kirjauksissa on, että suoriteperusteen mukaan keskeneräistenkin palvelutoimeksiantojen toteutuneet menot kirjataan tuloslaskelmaan kuluksi, vaikka kulukirjaus tulee näin merkityksi tilinpäätökseen ennen kuin palvelu on luovutettu. Palvelujen aikaansaamiseksi kertyneet menot voidaan aktivoida tilinpäätöksessä siihen saakka, kunnes palvelu luovutetaan tai sitä vastaava tulo merkitään tuloslaskelmaan tuotoksi. Aktivointi ei kuitenkaan ole suotavaa, jos palvelutoimeksiantojen määrä on suuri tai palvelujen kestoaika on lyhyt.

Valmiit tuotteet

Valmiilla tuotteilla tarkoitetaan itse valmistettuja ja luovutusvalmiiksi saatettuja, myytäväksi tai palvelutuotannossa käytettäväksi tarkoitettuja aineellisia hyödykkeitä.

Muu vaihto-omaisuus

Tase-erään **Muu vaihto-omaisuus** sisällytetään sellaisinaan tai jalostettuina myytäväksi hankitut tai jalostetut hyödykkeet, jotka eivät sisälly edellä käsiteltyihin vaihto-omaisuuseriin.

Ennakkomaksut

Ennakkomaksuilla tarkoitetaan vaihto-omaisuushyödykkeistä niiden toimittajille ennen hyödykkeen vastaanottamista maksettuja kauppahintoja tai kauppahinnan osia. Ennakkomaksut ovat luonteeltaan saamisia. Ne arvostetaan ja jaksotetaan tilinpäätöksessä kirjanpitolain 5:2 §:n saamisia, rahoitusvaroja ja velkoja koskevan säännöksen perusteella.

4.2.2 Vaihto-omaisuuden arvostus ja jaksottaminen

Vaihto-omaisuuden vastaavien hankintamenoon luetaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet välittömät menot (KPL 4:5.1 §). Aktivoituun hankintamenoon luetut hyödykkeen hankinnasta tai valmistuksesta aiheutuneet menot on voitava selvittää kustannuslaskennan tai -laskelmien avulla (KPL 5:5.2 §).

Vaihto-omaisuuteen kuuluvien samanlajisten hyödykkeiden hankintameno määritetään FIFO-periaatteella (first in, first out) tai kirjanpitovelvollisen niin halutessa LIFO-periaatteella (last in, first out). FIFO-periaatteella tarkoitetaan, että hyödykkeet on luovutettu siinä järjestyksessä kuin ne on hankittu. LIFO-periaatteessa luovutusjärjestys oletetaan päinvastaiseksi kuin hankintajärjestys. Kirjanpitovelvollinen voi halutessaan käyttää myös keskihintamenetelmää eli merkitä vaihto-omaisuuden hankintamenoksi toteutuneiden, hankintamäärillä painotettujen hankintamenojen keskiarvon. Hankintamenoksi voidaan merkitä myös muulla yleisesti käytössä olevalla hyvän kirjanpitotavan mukaisella menettelytavalla laskettu arvo. (KPL 4:5.4 §)

Kirjanpidon luotettavuus edellyttää, että vaihto-omaisuuden inventointi suoritetaan fyysisenä tilikausittain. Tällöin vaihto-omaisuuden määrä selvitetään laskemalla, mittamalla, punnitsemalla tms. tavalla. Välittömästi tilinpäätöksen perustana oleva varaston arvon määrittäminen voi sen sijaan perustua myös varastokirjanpidosta saataviin määrälukuihin.

Varaston arvoksi aktivoidaan tilikauden päättyessä jäljellä olevan vaihto-omaisuuden hankintameno. Vaihto-omaisuuden hankintameno merkinnässä noudatetaan alimman arvon periaatetta (KPL 5:6.1 §). Alimman arvon periaatteella tarkoitetaan, että vaihto-omaisuuden inventaariarvoksi on merkittävä alin seuraavista kolmesta vaihtoehdosta: hankintameno, todennäköinen hankintameno (eli jälleenhankintameno) tilikauden päättyessä tai todennäköinen luovutushinta tilikauden päättyessä.

Aineiden ja tarvikkeiden hankintameno aktivointi ja kuluksi kirjaaminen voidaan hyvinvointialueella käsitellä joko siten, että hankintameno kirjataan ao. vaihto-omaisuuserää koskevalle varastotilille ja sen jälkeen aine- ja tarvikekäytön mukaisesti toimintayksikön kuluksi tai hankintameno kirjataan *Ostot tilikauden aikana* -tilille ja tilinpäätöksessä ostojen kuluvaikutusta oikaistaan taseeseen merkittävällä varaston muutoksella.

4.2.3 Vaihto-omaisuuden ja pysyvien vastaavien väliset siirrot

Hyödyke siirretään vaihto-omaisuudesta pysyviin vastaaviin hankintameno tai sitä alemman todennäköisen luovutushinnan määräisenä. Pysyvistä vastaavista hyödyke siirretään vaihto-omaisuuteen hankintameno vielä poistamatta olevaa osaa vastaavasta määrästä. (KPL 5:19 §)

4.3 Rahoitusomaisuus

4.3.1 Saamiset

Hyvinvointialueen rahoitusomaisuuteen kuuluvat saamiset tulee esittää taseessa jaettuna lyhytaikaisiin saamisiin ja pitkäaikaisiin saamisiin. Saaminen tai sen osa on pitkäaikainen, jos se erääntyy maksettavaksi yhtä vuotta pidemmän ajan kuluttua. Jos saaminen tai sen osa erääntyy yhden vuoden tai sitä lyhyemmän ajan kuluttua, se on lyhytaikainen.

(KPL 4:7.1 §) Pysyvien vastaavien sijoituksiin merkittyjen lainasaamisten seuraavana tilikautena erääntyviä lyhennyksiä ei kuitenkaan tilinpäätöksessä siirretä rahoitusomaisuuteen.

Myyntisaamiset

Myyntisaamisia ovat varsinaiseen toimintaan kuuluvan suoritteen tai palvelun luovuttamisesta syntyneet saamiset samoin kuin pysyviin vastaaviin kuuluvien hyödykkeiden myynnistä aiheutuneet saamiset. Myyntisaamisiin merkitään sekä myynti- että maksutuloihin perustuvat saamiset. Toteutuneet ja todennäköiset luottotappiot myyntisaamisista kirjataan tuloslaskelman muihin kuluihin.

Myyntisaamisessa velallisena on yleensä suoritteen ostaja, asiakas. Velallisena voi olla muukin taho, joka maksaa korvauksia hyvinvointialueen suoritteista, esim. valtio, kunta tai toinen hyvinvointialue²⁰.

Lainasaamiset

Lainasaamisia ovat mm. hyvinvointialueen tytäryhteisöjen, hyvinvointiyhtymien sekä osakkuus- ja muiden omistusyhteisöjen ja muiden yhteisöjen toimintapääoman rahoittamiseen maksuvalmiuden tukemiseksi myönnettävät lainat (ml. konsernitilin saaminen tytäryhteisöiltä) sekä yksityishenkilöille annetut lainat²¹. Henkilökunnalle myönnettävät lyhytaikaiset lainat ovat myös rahoitusomaisuuteen merkittäviä lainoja.

Jos laina on syntynyt esim. tavara- tai palvelukaupan yhteydessä, erä esitetään luonteensa mukaisesti myyntisaamisissa tai siirtosaamisissa.

Antolainat hyvinvointialueen tytäryhteisöjen ja muiden hyvinvointialueen palveluja tuottavien yhteisöjen investointimenojen rahoittamiseen ja muut pysyväisluonteiset toimialasijoittamisen sijoitukset lainainstrumentteihin merkitään hyvinvointialueen taseessa pysyvien vastaavien tase-erään **Sijoitukset**.

Muut saamiset

Muina saamisina ilmoitetaan ne saamiset, jotka eivät kuulu edellä tarkasteltuihin saamiin eivätkä ole siirtosaamisia. Muina saamisina esitetään esimerkiksi pitkäaikaisesti sidotut talletukset, jotka on annettu luottojen tai takausten vakuudeksi, talletukset sulkutileille sekä arvonalisäverosaamiset.

Siirtosaamiset

Siirtosaamisilla tarkoitetaan

20

Erilaisten saamisten ja velkojen sisällöstä ja käsittelystä kirjanpitolautakunta on antanut lausunnon 1991/1136. Myyntisaamisissa esitetään myös hyvinvointialueen antamat toimitusluottosaamiset, hyvinvointialueen myymiin hyödykkeisiin liittyvät kauppahinta- ja osamaksusaamiset sekä factoringsaamiset.

21

Mm. sosiaalisen luototuksen lainat

- 1) tilikaudella tai aikaisemmalla tilikaudella suoritettuja maksuja sellaisista menoista, jotka toteutuvat suoriteperusteisesti tai suoriteperustetta vastaavalla tavalla tulevina tilikausina, ellei niitä ole merkittävä ennakkomaksuihin; sekä
- 2) sellaisia päätyneellä tai aikaisemmalla tilikaudella suoriteperusteisesti tai suoriteperustetta vastaavalla tavalla toteutuneita tuloja, joista ei ole saatu maksua, ellei niitä ole merkittävä myyntisaamisiin (KPL 4:6.1 §).

Siirtosaamisia ovat mm. etukäteen maksetut korot, vuokrat ja palkat samoin kuin tilikauden päättyessä maksamatta olevat, tilikaudella syntyneet korkotulot sekä vakuutuskorvaussaamiset, joiden kirjaaminen perustuu tilikauden aikana maksuperusteella kirjattujen menojen ja tulojen suoriteperusteen mukaiseen jaksottamiseen tilinpäätöstä laadittaessa.

4.3.2 Rahoitusarvopaperit

Rahoitusarvopaperit ovat rahavarojen sijoituksia. Kaikki sijoitusluonteiset osakkeet, osuudet, joukkovelkakirjat ja muut vastaavat arvopaperisijoitukset merkitään tähän taseeryhmään, vaikka ne tultaisiin realisoimaan pitemmän aikavälin kuluessa.

Osakkeet ja osuudet

Osakkeet ja osuudet sisällytetään rahoitusomaisuuteen, jos ne tullaan realisoimaan hyvinvointialueen toiminnan rahoittamiseksi lyhyellä tai pitkällä aikavälillä likviditeetin tai tuottomahdollisuuksien niin edellyttäessä. Tähän kuuluvat pörssiosakkeet ja muut kassavarojen sijoittamiseksi hankitut osakkeet ja osuudet.²²

Sijoitukset rahamarkkinainstrumentteihin

Hyvinvointialueen likvidien varojen sijoituksia rahamarkkinainstrumentteihin ovat muun muassa valtion velkasitoumukset, sijoitustodistukset ja yritystodistukset.

Joukkovelkakirjalainasaamiset

Joukkovelkakirjalainasaamisiin merkitään joukkovelkakirjalainasijoitukset, jotka on tarkoitus realisoida maksuvalmiuden tai korkokehityksen sitä vaatiessa.

Muut arvopaperit

Muina arvopapereina ilmoitetaan rahoitusomaisuuteen kuuluvat arvopaperit, jotka eivät ole osakkeita tai osuuksia, sijoituksia rahamarkkinainstrumentteihin tai joukkovelkakirjalainasaamisia. Myös sijoitukset osakerahastoihin ja muut sijoitusrahasto-osuudet kuuluvat tähän tase-erään.

4.3.3 Rahat ja pankkisaamiset

Rahat

Rahoilla tarkoitetaan hyvinvointialueen käteisiä kassavaroja (kolikoita ja seteleitä).

²²

Kuntajaoston lausunto 51/2001 Sulautumisen yhteydessä saatavien pörssiyrityksen osakkeiden käsittelystä.

Pankkisaamiset

Pankkisaamisilla tarkoitetaan pankkien ottolainautileilla olevia talletuksia. Pankkisaamisiin sisältyvät pankkitileillä olevat talletukset erääntymisajankohdasta riippumatta. KPA 1:6.2 §:n säännös saamisten jakamisesta pitkä- ja lyhytaikaiseen ei koske pankkisaamisia. Nostamattoman pankkitililuoton merkitseminen pankkisaamisiin ja vastattavissa vieraaseen pääomaan ei ole hyvän kirjanpitoavan mukaista²³. Hyvinvointialueen taseeseen merkitään kaikkien pankkitilien saldot, jotka ovat hyvinvointialueen nimissä (mukaan lukien konsernitilin alatilien saldot).

Pitkäaikaisesti sidottuja pankkitalletuksia esimerkiksi velan tai sopimuksen vakuudeksi ei ilmoiteta tase-erässä **Rahat ja pankkisaamiset**, vaan niiden luonnetta vastaavassa rahoitusomaisuuden tase-erässä **Muut saamiset**.

Vakuustalletukset, jotka on maksettu hyvinvointialueen pankkitilille, esitetään rahoissa ja pankkisaamisissa sekä muissa veloissa.

4.3.4 Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset merkitään taseeseen nimellisarvonsa määräisinä. Jos saamisen todennäköinen arvo on nimellisarvoa alempi, saamiset merkitään taseeseen todennäköisen arvonsa mukaisina (KPL 5:2 § 1 k).

Rahoitusomaisuuteen kuuluvat arvopaperit ja muut sellaiset rahoitusvarat merkitään taseeseen hankintamenoja suuruusina. Jos rahoitusarvopapereiden todennäköinen käypä markkinahinta tilinpäätöspäivänä on niiden alkuperäistä hankintamenoa alempi, ne merkitään taseeseen tämän määräisinä (KPL 5:2 § 2 k).

Ulkomaanrahan määräiset saamiset muutetaan euromääräisiksi tilinpäätöspäivän kurssiin. Tästä saadaan poiketa silloin, kun ulkomaanrahan määräinen saaminen on sopimuksella tai muutoin sidottu tiettyyn kurssiin. (KPL 5:3.1 §) Hyvinvointialueilla noudatetaan kirjanpitolautakunnan yleisohjetta **Ulkomaanrahan määräisten saamisten sekä velkojen ja muiden sitoumusten muuttaminen euromääräisiksi**.

5 Oma pääoma

5.1 Peruspääoma

Hyvinvointialueen peruspääoma

Hyvinvointialueen peruspääoma muodostuu sosiaali- ja terveydenhuolto- ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaantulon annettun lain (ns. voimaantulolaki) omaisuusjärjestelyjä koskevien säännösten mukaisesti. Hyvinvointialueen peruspääoma säilyy tavallisesti muuttumattomana tilikaudesta toiseen.

23

KILA:n lausunto 1835/2009 Luotollisen shekkitalin käsittelystä asunto-osakeyhtiöiden tilinpäätöksissä ja toimintaker-
tomuksissa

Peruspääoman alentaminen on perusteltua vain poikkeustapauksissa. Peruspääoman alentaminen olisi mahdollista silloin, kun hyvinvointialueen palvelutoiminta supistuu pysyvästi ja tämän vuoksi pitkäaikaisen rahoituksen tarve vähenee. Peruspääoman alentaminen olisi mahdollista esimerkiksi, jos lailla muutetaan hyvinvointialueiden tehtäviä ja jos muutos vaikuttaa omaisuuteen ja rahoituksen tarpeeseen. Peruspääoman alentamisen soveltamista on tulkittava suppeasti.

Hyvinvointialueen peruspääomaa voidaan korottaa vapaaehtoisista varauksista, muista omista rahastoista tai edellisten tilikausien ylijäämästä tehtävällä siirrolla. Hyvinvointialueen peruspääomaa on perusteltua vahvistaa silloin, kun sen määrä on olennaisesti ja pysyvästi pysyvien vastaavien määrää alempi. Siirrot peruspääomaan voivat perustua investointivarausten ja rahastojen purkamiseen niiden tulouttamisen sijasta tai siirrot voidaan tehdä edellisten tilikausien ylijäämästä. Oman pääoman siirroista päättää aluevaltuusto tilikauden tuloksen käsittelystä tai talouden tasapainottamisesta päättäessään.

Hyvinvointiyhtymän peruspääoma

Hyvinvointiyhtymän peruspääoma muodostuu ensisijaisesti jäsenenä olevien hyvinvointialueiden pääomasijoituksista hyvinvointiyhtymään. Hyvinvointiyhtymän peruspääomaa on perusteltua vahvistaa silloin, kun sen määrä yhdessä sijoitusrahaston pääoman kanssa on olennaisesti ja pysyvästi pysyvien vastaavien määrää alempi. Peruspääoman korottamisesta jäsenenä olevat hyvinvointialueet päättävät perussopimuksessa tai sopimalla erikseen.

5.2 Omat rahastot

Omat rahastot ovat hyvinvointialueen vapaaehtoisesti perustamia yleiskatteisia rahastoja. Hyvinvointialueen omaa rahastoa kartutetaan ainoastaan tilikauden positiivisesta tuloksesta tuloslaskelman erää **Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)** lisäämällä ja käytetään em. erää vähentämällä. Oman rahaston pääomaa voidaan siirtää peruspääomaan, ellei rahaston säännöstä muuta johdu. Tavanomaisen toiminnan menojen kattamiseen tarkoitettua omaa rahastoa ei voida pitää hyvän kirjanpitotavan mukaisena²⁴.

Vahinkorahaston tarkoituksena on varautua vastaisiin menetyksiin. Rahastoinnilla voidaan esimerkiksi nostaa hyvinvointialueen omavastuusuutta vakuutus sopimuksissa ja näin pyrkiä säästämään vakuutusmaksuissa. Vahinkorahaston kartuttamista ja käyttämistä koskevat kirjaukset tehdään tuloslaskelman kautta. Vahinkorahaston pääomaa vastaan ei voi suoraan kirjata menoa.

Hyvinvointiyhtymällä voi olla sellaisia jäsenhyvinvointialueiden pysyväisluonteisia pääomasijoituksia, joita ei sisällytetä peruspääomaan, mutta jotka kuitenkin määritetään jäsenkohtaisesti. Tämän tyyppinen lisäsijoitus voidaan merkitä erikseen muihin omiin rahastoihin kuuluvaksi sijoitusrahastoksi. Sijoitusrahaston muodostaminen tulee kysymykseen esimerkiksi silloin, kun peruspääomajakoa ei ole mahdollista tai sitä ei haluta muuttaa taikka kun jäsenten pääomasijoitukset hyvinvointialueelle on tarkoitus jakaa korolliseen peruspääomaan ja korottomaan sijoitusrahaston pääomaan. Sijoitusrahaston kartuttamisesta ja käytöstä määrätään perussopimuksessa. Ensisijaisesti kirjaukset tehdään rahatilin ja rahaston pääomatilin välisenä.

24

Ks. kuntajaoston lausunto 2006/76 kuntayhtymän oman rahaston kartuttamisesta ja käytöstä.

5.3 Ylijäämä ja alijäämä

Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)

Edellisiltä tilikausilta kertynyt ylijäämä tai alijäämä merkitään erilliseksi oman pääoman eräksi, ellei sitä aluevaltuuston päätöksellä ole siirretty peruspääomaan tai oman rahaston pääomaan. Kirjanpitoperiaatteiden muutosten ja edellisten tilikausien olennaisten virheiden korjaukset tehdään suoraan oman pääoman erää **Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)** oikaisemalla²⁵. Taseen edellisten tilikausien ylijäämä- tai alijäämäsaldo ei siten välttämättä vastaa määrältään tuloslaskelmassa esitettyä kaikkien edellisten tilikausien yli- ja alijäämien summaa.

Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

Tilikauden yli- tai alijäämä rahasto- ja varaussirtojen jälkeen esitetään erikseen taseessa oman pääoman eränä. Mahdolliset ylijäämän palautukset tilikauden ylijäämästä hyvinvointiyhtymän jäsenenä oleville hyvinvointialueille tehdään tilinpäätösvuotta seuraavana vuotena edellisten tilikausien ylijäämästä.

6 Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

6.1 Poistoero

Hyvinvointialueen kirjanpidossa poistoeron kirjaaminen liittyy pääsääntöisesti investointivarausten ja investointirahaston purkamiseen. Poistonlaiseen investointiin tehdyn varauksen tai rahaston käyttöä vastaava poistoeroa vähennetään sen muodostamistilikaudella ja sitä seuraavina tilikausina enintään kohteena olevan pysyvien vastaavien hyödykkeen suunnitelmapoistoa vastaava määrä. Poistoeron käsittelyä on yksityiskohtaisemmin selostettu hyvinvointialue- ja kuntajaoston yleisohjeessa hyvinvointialueen suunnitelman mukaisista poistoista.

6.2 Vapaaehtoiset varaukset

Investointivaraus

Kirjanpitolain mukaan tilinpäätöksessä saadaan tehdä investointi-, toiminta- tai muu sellainen verotusperusteinen varaus (KPL 5:15 §). Hyvinvointialueella tulee kysymykseen investointivaraus, joka saadaan tehdä pysyvien vastaavien vastaista hankintamenoa varten, vaikka varauksen tekemiseen ei olisi kirjanpitolaissa tarkoitettua verotusperusteista syytä. Investointivarausten avulla hyvinvointialue voi varautua tulevaisuudessa tehtävään hyvinvointialueen talouden kannalta merkittävään investointiin. Investointivarauskella katettava kohde on yksilöitävä hyvinvointialueen investointi- ja taloussuunnitelmassa. Menettelyä, jossa investointivarausta kartutetaan tai puretaan tilikauden tuloksen tasaamiseksi ilman, että siirtojen perustana on suunnitellut investointihankkeet tai niiden toteutuminen, ei ole hyvän kirjanpitotavan mukainen.

Investointivaraus on purettava peruspääoman vahvistamiseksi tai tuloutettava viimeistään tilikaudella, jona hyödyke hankitaan tai jolloin hyödykkeestä aletaan tehdä suunnitelman

25

KILA 1750/2005, Kuntajaosto 105/2012 aikaisempien vuosien virheiden korjaamisesta tilinpäätöksessä

mukaisia poistoja. Vastaavalla tavalla menetellään myös investointirahaston tai investoinnin rahoittamiseen tarkoitetun muun rahaston purkamisessa investoinnin toteuduttua.

Jos varauksena on tilinpäätökseen merkitty enemmän kuin kokonaan valmistuneen tai hankitun hyödykkeen toteutunut hankintameno, on hankinnan ylittävä osuus varauksesta myös purettava tilikautena, jona poistojen tekeminen aloitetaan tai jona hyödyke on kokonaan valmistunut tai hankittu. Investointivarauksen purkamisen kirjaukset on esitetty suunnitelman mukaisista poistoista annetun yleisohjeen liitteessä.

Hyvinvointialueen liiketoiminnan vapaaehtoinen varaus

Hyvinvointialueen liiketoiminnalle saattaa muodostua tuloverovelvollisuus harjoittamastaan elinkeinotoiminnasta tai omistamistaan kiinteistöistä, jotka eivät ole yleisessä tai yleishyödyllisessä käytössä (TVL 21.4 §). Tällaisessa liike- ja elinkeinotoiminnassa varauksen tekemisessä noudatetaan elinkeinoverolain säännöksiä varauksista²⁶.

7 Pakolliset varaukset

7.1 Vastaiset menot ja menetykset

Ehdoton kirjaamisvelvoite

Tuloslaskelmassa on vähennettävä velvoitteista vastaisuudessa aiheutuvat menot ja menetykset, jos (KPL 5:14.1 §):

- 1) ne kohdistuvat päättyneeseen tai aikaisempaan tilikauteen;
- 2) niiden toteutumista on tilinpäätöstä laadittaessa pidettävä varmana tai todennäköisenä;
- 3) niitä vastaava tulo ei ole varma eikä todennäköinen; sekä
- 4) ne perustuvat lakiin tai kirjanpitovelvollisen sitoumukseen sivullista kohtaan.

Mainitun säännöksen kaikkien kohtien tulee täytyä, jotta kyseinen meno tai menetys on kirjauskelpoinen. Eri kohtien sisällöstä voidaan todeta seuraavaa:

- 1) Menon tai menetyksen tulee kohdistua päättyneeseen tai aikaisempiin tilikausiin. Meno kohdistuu tulevaan tilikauteen, kun menoa vastaavia tulonodotuksia on olemassa tai menon pääasialliset vaikutukset palvelutuotannossa ajoittuvat tulevaan tilikauteen.
- 2) Menon tai menetyksen toteutumista on tilinpäätöstä laadittaessa pidettävä varmana tai todennäköisenä, ennen kuin se merkitään pakolliseksi varaukseksi. Jos menon toteutuminen on mahdollista, mutta ei todennäköistä, esitetään meno vastuuna liitetiedoissa. ”Varmana toteutuminen” perustuu sitoumukseen tai muutoin määräytyvään

26

Kirjanpidossa ei saa muodostaa muita kuin verotuksessa vähennyskelpoisia varauksia (ks. KILA 1659/2001 ja 1694/2002). Tällaisia tilinpäätöksessä muodostettavia elinkeinoverolain (EVL) mukaan vähennyskelpoisia varauksia ovat mm. jälleenhankintavaraus (43 §), toimintavaraus (46 a §) ja hinnanlaskuvaraus (49 §). Lisäksi vähennyskelpoisuus verotuksessa edellyttää varauksen kirjaamista kirjanpidossa.

maksuvelvoitteeseen. ”Todennäköiseen toteutumiseen” liittyy sen sijaan arviointia muun muassa siitä syystä, että maksuvelvoite ei ole kiistaton²⁷.

- 3) Jos vastainen tulo²⁸ ei ole varma tai todennäköinen ja myös muut mainitun säännöksen kohdat täyttyvät, on vastainen meno tai menetys kirjattava kuluksi ja pakolliseksi varaukseksi. Hyvinvointialueella on arvioitava tulojen kertymisen lisäksi myös sitä, onko menosta hyötyä hyvinvointialueen palvelutoiminnan kannalta. Jos menoja tai menetyksiä vastaavat tulonodotukset ovat olemassa tai menosta on hyötyä hyvinvointialueen palvelutoiminnassa, kirjataan vastaiset menot tai menetykset sille tilikaudelle, jolle vastaavat tulotkin on tuloutettu.
 - Jos tuloja on odotettavissa, mutta ne alittavat vastaiset menot ja menetykset, kirjataan vain niiden erotus. Esimerkiksi jos menoihin tai menetyksiin on varauduttu vakuutuksella, kirjataan vastaisena menona tai menetyksenä kattamaton omavastuu.
- 4) Vastaisen menon ja menetyksen kirjaaminen edellyttää paitsi edellä mainittujen 1-3 kohtien edellytysten täyttymistä myös sitä, että vastainen meno tai menetys perustuu lakiin tai sitoumukseen sivullista kohtaan.

Pakollinen varaus vai siirtovelka

Vastainen meno tai menetys kirjataan tuloslaskelmaan kuluksi ja taseen siirtovelkoihin, jos menon tai menetyksen täsmällinen määrä ja toteutumisajankohta tunnetaan. Muussa tapauksessa se merkitään pakolliseksi varaukseksi. (5:14.2 §) Pakollinen varaus merkitään tuloslaskelmassa kuluksi eikä vapaaehtoisten varausten muutokseen. Pakollisen varauksen kirjaus vastaa näin ollen siirtovelkojen kirjaamista ja esittämistä. Menon tai menetyksen realisoituessa kirjataan toteutuneet menot kuluksi tuloslaskelmaan ja pakollinen varaus oikaistaan vastaavan menotilin vähennykseksi.

Vastaisen meno- ja menetykskirjauksen enimmäismäärä

Vastaiset menot ja menetykset merkitään tuloslaskelmaan ja taseeseen niiden todennäköiseen määrään (KPL 5:14.4 §).

Omaisuuuden arvon alenemista koskeva kirjaus

Omaisuuuden arvon alentumista ei käsitellä kirjanpidossa pakollisena varauksena (KPL 5:14.4 §). Luottotappiokirjaukset vähennetään asianomaisen saamisen määrästä. Hankintamenosta kirjattavat poistot ja arvonalennukset eivät täytä pakollisen varauksen tunnusmerkkejä, koska hankintameno on suoriteperusteisesti toteutunut.

²⁷

Esimerkiksi todennäköisenä, mutta ei varmana, voidaan pitää menoa, jonka maksuun hyvinvointialue on veloitettu käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa ja jonka osalta asia on käsiteltävänä Korkeimmassa oikeudessa, ks. KILA:n lausunto 1827/2008 aikaisempiin tilikausiin liittyvien ja riitautettujen myyntisaamisten kirjaamisesta.

²⁸

KILA:n lausunto 1912/2014 Pankkilainaan liittyvän koronvaihtosopimuksen käsittelystä tilinpäätöksessä

7.2 Pakollisten varausten esittäminen taseessa

Eläkevaraukset

Eläkevaraukset sisältävät JuEL-järjestelmän ulkopuolella järjestettyjen eläkkeiden eläkevastuut. Tällaisia ovat varhennetun eläkkeen eläkealeneuman korvaukseksi hyvinvointialueen myöntämät eläkkeet. Eläkesitoumuksista johtuvat vastaiset menot on kirjattava kuluksi ja pakolliseksi varaukseksi (KPL 5:1 §). JuEL:n ulkopuolisista eläkesitoumuksista aiheutuvat vastaiset menot tulee kirjata kuluksi ja pakolliseksi varaukseksi sen tilikauden tilinpäätöksessä, jonka aikana eläkevastuuseen on sitouduttu.

Muut pakolliset varaukset

Pakollisten varausten tekemistä edellyttävä vastainen meno voi hyvinvointialueella olla esimerkiksi takaus- tai tuotevastuusta taikka ympäristövelvoitteesta aiheutunut tai todennäköisesti seuraava korvausvelvollisuus²⁹. Pakollisina varauksina tuotoista vähennettäviä vastaisia menoja voivat lisäksi olla hyvinvointialueen potilasvahinkovastuu³⁰, jäsenen osuus hyvinvointiyhtymän alijäämästä³¹, sopimuksen irtisanomisesta aiheutuvat vastaiset menot tai vastaiset vuokrat tyhjäksi jääneestä tai alemmalla vuokralla edelleen vuokrattusta vuokratilasta sekä saneeraus- ja lopettamismenot, joiden suorittamiseen hyvinvointialue on sitoutunut. Vastaisia menetyksiä ovat esimerkiksi tilinpäätöstä laadittaessa varmoina tai todennäköisinä pidettävät takaustappiot tai rahoitusjärjestelyistä aiheutuvat merkittävät nettomääräiset rahoitusmenot³². Muut pakolliset varaukset eritellään tilinpäätöksen liitetiedoissa.

8 Toimeksiantojen pääomat

Toimeksiantojen pääomat muodostuvat hyvinvointialueen hoitamista toimeksianto- ja välitystehtävistä. Toimeksiantojen varat osoittavat hyvinvointialueen hoidossa olevien varojen määrän ja toimeksiantojen pääomat osoittavat velat (vastuut), joista hyvinvointialue vastaa toimeksiantajalle.

Lahjoitusrahastoissa esitetään lahjoitusrahastojen pääomat silloin, kun niiden käyttöön liittyy sopimukseen, testamenttiin tai lahjakirjaan perustuvia varojen käyttöä ja kartuttamista koskevia ehtoja.

29

Ks. kuntajaoston lausunto 52/2002 ja Yleisohje ympäristöasioiden kirjaamisesta ja esittämisestä hyvinvointialueen tilinpäätöksessä.

30

Ks. kuntajaoston lausunto 108/2015 potilasvakuutusvastuun kirjaamisohjeiden muuttamisesta

31

Ks. kuntajaoston lausunto 113/2015 kuntayhtymän alijäämän kirjaamisesta jäsenkunnan kirjanpidossa

32

Ks. KILA:n lausunto 1912/2014 Pankkilainaan liittyvän koronvaihtosopimuksen käsittelystä tilinpäätöksessä, lausunto 1963/2016 Suojauslaskennasta ja koronvaihtosopimusten käsittelystä sekä kuntajaoston lausunto 116/2017 suojaustarvoituksessa tehtyjen koronvaihtosopimusten käsittelystä tilinpäätöksessä.

9 Vieras pääoma

9.1 Vieraan pääoman ryhmittely

Vieras pääoma tulee jakaa taseessa kahdeksi pääryhmäksi: pitkäaikaiseksi ja lyhytaikaiseksi vieraaksi pääomaksi (KPA 1:6.3 §). Pitkäaikaisella velalla tarkoitetaan sellaista velkaa, joka erääntyy maksettavaksi yhtä vuotta pidemmän ajan kuluttua. Lyhytaikainen velka erääntyy maksettavaksi vuoden tai sitä lyhyemmän ajan kuluessa (KPL 4:7.2 §). Tilinpäätöstä seuraavana vuonna erääntyvät pitkäaikaisten lainojen lyhennykset siirretään tilinpäätöksessä pitkäaikaisesta vieraasta pääomasta lyhytaikaiseen vieraaseen pääomaan.

9.1.1 Joukkovelkakirjalainat

Joukkovelkakirjalainat eli joukkolainat ovat haltijalle asetettuja, edelleen myytävissä olevia eli jälkimarkkinakelpoisia velkakirjalainoja. Yleensä joukkolaina jaetaan useiksi velkakirjoiksi ja näitä velkakirjoja tarjotaan merkitsijöille ostettaviksi.

9.1.2 Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta

Pankeilta ja muilta rahoituslaitoksilta sekä vahinko- ja henkivakuutusyhtiöiltä saadut lainat sisällytetään tase-erään **Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta**, Lainat työeläkelaitoksilta kuuluvat tase-erään **Lainat julkisyhteisöiltä**.

Rahalaitoslaina voi olla myös luotollinen pankkitili. Luotollisesta pankkitilistä merkitään taseeseen velaksi kulloinenkin käytetyn limiitin määrä. Maksuvalmiuden kannalta merkittävä limiitti ja siitä käyttämättä oleva määrä on kuitenkin suotavaa ilmoittaa taseen liitetietona. Käytettyä luottolimiittiä käsitellään taseessa pitkäaikaisena velkana silloin, kun luotolla ei ole ennakolta määriteltyä eräpäivää tai eräpäivä on yli vuosi tilinpäätöksestä. Muussa tapauksessa käytettyä limiittiä käsitellään lyhytaikaisena velkana.³³

9.1.3 Lainat julkisyhteisöiltä

Lainoja julkisyhteisöiltä ovat muun muassa valtion myöntämät lainat. Myös eläkelaitokselle suoritettujen varojen takaisinlainauksesta syntyneet velat kirjataan julkisyhteisöiltä saatuihin lainoihin. Ns. sijoituslainat eläkelaitoksilta merkitään joko lainoihin julkisyhteisöiltä tai lainoihin rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta riippuen siitä, kumpaan ryhmään lainanantaja sektoriluokituksessa on sijoitettu.

9.1.4 Lainat muilta luotonantajilta

Muita luotonantajia ovat muut kotimaiset lainanantajat ja muut ulkomaiset lainanantajat.

9.1.5 Saadut ennakot

Saaduilla ennakoilla tarkoitetaan varsinaiseen toimintaan kuuluvasta suoritemyynnistä ennen suoritteen luovuttamista saatua maksua. Muut kuin varsinaisesta suoritetuotannosta saadut ennakot (esim. korkoennakot) merkitään tavallisesti siirtovelkoihin.

33

KILA:n lausunto 1835/2009 Luotollisen shekkitalin käsittelystä asunto-osakeyhtiöiden tilinpäätöksissä ja toimintaker-
tomuksissa.

Kun suoritteen luovuttamiseen on vähemmän aikaa kuin yksi vuosi, saatu ennakko siirretään taseessa pitkäaikaisesta vieraasta pääomasta lyhytaikaiseen. Kun suorite, josta ennakko on maksettu, luovutetaan, ennakkomaksu kirjataan tuloksi.

9.1.6 Ostovelat

Ostovelkoina esitetään ne velat, jotka johtuvat tuotannon tekijöiden hankintojen kirjaamisesta suoriteperusteella (ks. KILA 1664/2001). Ostoveloiksi kirjataan tuotannon tekijä-hankinnoista kuten raaka-aineiden, tarvikkeiden, tavaroiden ja palvelujen sekä tuotantovälineiden hankinnasta aiheutuvat velat. Usein ostovelat ovat sellaisia, jotka merkitään velkojareskontraan toisin kuin siirtovelat, jotka selvitetään vasta tilinpäätöksen yhteydessä. Ostovelaksi kirjaamisen perusteena on oltava hyödykkeen vastaanottaminen.

Jos velka erääntyy maksettavaksi useammassa erässä, on se osa velasta, joka erääntyy maksettavaksi yhden vuoden tai sitä lyhyemmän ajan kuluessa, esitettävä lyhytaikaisen vieraan pääoman ryhmässä.

9.1.7 Muut velat

Muihin lyhytaikaisiin velkoihin sisällytetään esim. maksettujen palkkojen ennakonpidätykset, sosiaaliturvamaksut ja muut ennakonpidätyksen yhteydessä tilitettävät sosiaaliturvaan liittyvät erät sekä arvonlisäverovelka³⁴.

Vakuustalletuksia koskevat pääomat esitetään muissa veloissa, silloin kun niitä koskevat varat ovat hyvinvointialueen pankkitileillä.

9.1.8 Siirtovelat

Siirtovelka liittyy tuloon tai menoon, joka realisoituu suoriteperusteisesti eri tilikaudella kuin se saadaan tai maksetaan rahana. Siirtoveloilla tarkoitetaan seuraavia eriä (KPL 4:6 §):

- 1) Tilikaudella tai aikaisemmalla tilikaudella saatuja maksuja sellaisista tuloista, jotka toteutuvat suoriteperusteisesti tai suoriteperustetta vastaavalla tavalla tulevina tilikausina, ellei näitä ole merkittävä ennakkomaksuihin.
- 2) Tuloennakoina siirtovelaksi kirjattavia eriä ovat mm. etukäteen saatu valtion rahoitus, tuet ja avustukset sekä korkotulot.
- 3) Sellaisia suoriteperusteisesti tai suoriteperustetta vastaavalla tavalla toteutuneita menoja, joista ei ole suoritettu maksua, ellei näitä ole merkittävä ostovelkoihin.
- 4) Menojääminä siirtovelaksi kirjattavia eriä ovat mm. tilikaudelta maksamattomat palkat (esim. ylityöpalkat tai tulospalkkiot) ja tilikaudelta maksettuihin palkkoihin liittyvät laskennalliset henkilösivukulut, mm. eläke-, työttömyys-, tapaturma- ja ryhmähenkivakuutusmaksuvelka siltä osin kuin niitä ei tilitetä tilikaudelta maksettujen palkkojen koskevien ennakonpidätysten yhteydessä, vuosilomapalkkavelka

34

KILA:n lausunnossa 1561/1999 on käsitelty siirtovelkojen ja muiden lyhytaikaisten velkojen tilien ryhmittelyä.

niihin liittyvine henkilösivukuluineen, korko-, vakuutusmaksu- ja vuokra- ja rovelat.

- 5) Vastaisia menoja ja menetyksiä, ellei niitä merkitä pakollisiin varauksiin KPL 5:4.3 §:n mukaisesti. Siirtovelkoihin sisällytetään tilikauden päättyessä realisoitumattomat menetykset ja velvoitteista johtuvat menot, joiden toteutuminen, realisoitumisen ajankohta ja määrä ovat seuraavalla tilikaudella tilinpäätöstä laadittaessa varmoja. Vastaisten menojen ja menetysten vähentämistä tilinpäätöksessä on selvitetty luvussa **7 Pakollinen varaus**.

9.2 Ulkomaanrahan määräinen velka

Ulkomaanrahan määräiset velat muutetaan euromääräisiksi tilinpäätöspäivän kurssiin. Kun ulkomaanrahan määräinen velka tai muu sitoumus on sopimuksella tai muutoin sidottu tiettyyn kurssiin, se voidaan muuttaa euromääräiseksi tätä sovittua kurssia noudattaen (KPL 5:3.1 §). Hyvinvointialueilla noudatetaan kirjanpitolautakunnan yleisohjetta **Ulkomaanrahan määräisten saamisten sekä velkojen ja muiden sitoumusten muuttaminen euromääräisiksi**.

10 Tase-erittelyt

Tilinpäätöstä varmentamaan on laadittava tase-erittelyt (KPL 3:13.1 §). Tase-erittelyt ovat yksityiskohtaisia ryhmittäisiä luetteloita seuraavista taseen pääryhmistä: pysyvät vastaavat, vaihtuvat vastaavat, vieras pääoma ja pakolliset varaukset (KPA 5:1.1 §). Hyvinvointialueella tase-erittelyt laaditaan myös toimeksiantojen varoista ja pääomista.

Erittelyä ei tarvitse laatia omasta pääomasta eikä poistoerosta ja vapaaehtoisista varauksista. Käytännössä näitäkin koskevien luetteloiden laatiminen on suositeltavaa esim. hyvinvointialueen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista annetun asetuksen mukaisten liitetietojen aikaansaamiseksi.

Tase-erittelyt laaditaan niin, että edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvat yksittäiset erät luetteloidaan yksityiskohtaisesti jaettuna taseen mukaisiin alaryhmiin kunkin tilikauden päättymishetken mukaisesti. Pysyvien vastaavien osalta voidaan vaihtoehtoisesti menetellä niin, että luetteloon merkitään ainoastaan tilikaudella tapahtuneet lisäykset ja vähennykset edellisen tilinpäätöksen tilanteeseen nähden (KPA 5:1.2 §). Näin meneteltäessä hyvinvointialueella täytyy olla aina jäljellä se alkuperäinen luettelo, johon nähden muutoksia on tilikausikohtaisesti ryhdytty ilmoittamaan. Selkeyden niin edellyttäessä luettelo on tehtävä täydellisenä.

Pysyvät vastaavat

Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet

Aineettomasta ja aineellisesta hyödykkeestä ilmoitetaan sen alkuperäinen hankintameno, hankintameno lisäykset ja vähennykset tilikauden aikana, siirrot tilikauden aikana, ennen tilikautta kertyneet poistot ja arvonalennukset, poistamaton hankintameno ja tilikauden poisto. Vähäisiä hyödykkeitä, joita hankitaan jatkuvasti, voidaan käsitellä yhtenä

eränä, ellei niitä ole kirjattu kuluksi. Pysyvien vastaavien tase-erittelyä on yksityiskohtaisesti selvitetty kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston yleisohjeessa suunnitelman mukaisista poistoista hyvinvointialueille.

Sijoitukset

Osakkeiden ja niitä vastaavien arvo-osuuksien sekä muiden osuuksien tase-erittelyssä ilmoitetaan yhteisön nimi, osakkeiden lukumäärä, hankintameno, hankinta-aika sekä siitä mahdollisesti tehty arvonalennukset ja niiden perusteet.

Antolainojen ja muiden lainasaamisten tase-erittelyssä ilmoitetaan saamiskohtaisesti velallisen nimi (ja tarvittaessa osoitetiedot) sekä saamisten määrä, ehdot ja vakuudet. On suositeltavaa ilmoittaa myös saamisen erääntymispäivä.

Joukkovelkakirjalainoista ilmoitetaan velallisen eli liikkeeseen laskijan nimi, kotipaikka, velkakirjojen lukumäärä, hankintameno sekä siitä mahdollisesti tehty arvonalennus ja sen peruste.

Pysyvien vastaavien arvopapereiden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten tase-erittelyssä on suotavaa ilmoittaa arvopaperin hankintaa tai lainan myöntämistä koskeva aluevaltuuston päätös tai toimielimen päätös, jolle valtuusto on asiassa antanut toimivallan.

Toimeksiantojen varat ja pääomat

Toimeksiantojen varojen erittelystä on käytävä selville, keneltä ja minkä verran hyvinvointialueella on toimeksiantoihin sisältyviä varoja. Toimeksiantojen pääomista on käytävä ilmi, kenelle ja minkä verran hyvinvointialueella on toimeksiantoihin sisältyviä pääomia.

Lahjoitusrahastojen varojen erittelystä on käytävä selville, keneltä ja minkä verran hyvinvointialueella on lahjoitusrahastojen varoja. Lahjoitusrahastojen erittelystä on käytävä selville lahjoitusrahastojen pääomat, joiden kartuttamiseen ja käyttöön liittyy lahjakirjaan, testamenttiin tai sopimukseen perustuvia erityismääräyksiä.

Vaihtuvat vastaavat

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuudesta on ilmoitettava hyödykkeiden laji, määrä ja hankintameno. Merkitykseltään ja arvoltaan vähäiset hyödykkeet voidaan ilmoittaa hyödykeryhmittäin. Vaihto-omaisuuserittelyn on perustuttava varastojen tilinpäätösajankohtana tehtyyn fyysiseen inventointiin tai tilikauden aikana suoritettuihin osittaisinventointeihin. Kustakin nimikkeestä esitetään varastossa oleva määrä, määräyksikkö, yksikköhinta ja kokonaisuus hankintameno sekä siitä mahdollisesti tehty epäkuranttiusvähennys.

Vaihto-omaisuuden hankinnan ennakkomaksuista tase-erittelyssä ilmoitetaan kenelle, milloin, minkä verran ja mistä hyödykkeestä maksua on suoritettu. Samoin ilmoitetaan mahdollisesti saatu vakuus.

Saamiset

Saamisten erittelystä on käytävä selville, keneltä ja minkä verran hyvinvointialueella on saamisia. Saamiset on suositeltavaa eritellä laskuittain.

Rahoitusarvopaperit

Hyvinvointialueen arvo-osuuksina tai fyysisinä arvopapereina omistamista osakkeista ja osuuksista ilmoitetaan yhteisön nimi, osakkeiden tai osuuksien yhteismäärä, hankintameno sekä siitä mahdollisesti tehty kulukirjaus ja sen peruste.

Saamisista ilmoitetaan velallisen (esim. joukkovelkakirjalainan liikkeeseen laskijan) nimi, hankintameno sekä siitä mahdollisesti tehty arvonalennus ja sen peruste.

Sellaiset nimikkeet, joille ei ole merkitty arvoa taseeseen on myös eriteltävä tase-erittelyssä. Näitä ovat mm. rahastoantina tai muutoin vastikkeetta saadut arvopaperit.

Rahat ja pankkisaamiset

Rahat ja pankkisaamiset tulee luetteloida yksityiskohtaisesti käteiset rahat kassoittain alakassat mukaan lukien ja pankkisaamiset pankkitileittäin.

Vieras pääoma

Lainat on tase-erittelyssä yksilöitävä lainatyypeittäin siten, että ilmoitetaan lainanantaja, lainasopimuksen numero tai muu vastaava tunnus sekä lainan takaisinmaksuohjelma. Suositeltavaa on esittää lainakohtaisesti myös annettu vakuus.

Ostovelkojen erittelystä on käytävä ilmi, kenelle ja minkä verran hyvinvointialue on velkaa sekä velan syntymisajankohta. Ostovelat on suositeltavaa eritellä laskukohtaisesti. Saaduista ennakoista on käytävä selville keneltä, minkä verran sekä mitä vastiketta vastaan maksuja on saatu samoin kuin mahdollinen annettu vakuus. Yksityiskohtaisesti on eriteltävä myös siirtovelat sekä muut lyhyt- ja pitkäaikaiset velat.

Vapaaehtoiset tase-erittelyt

Oman pääoman erien muutoksista ja varauksista eivät säännökset edellytä tase-erittelyjen laatimista sen lisäksi mitä liitetiedoissa on ilmoitettava. Suotavaa kuitenkin on, että mm. investointivarauksista selvitetäisiin päätökset, joihin varaus perustuu, alkuperäisen varauksen määrä, määrän muutokset ja tilinpäätökseen sisältyvä määrä.

Erittelyjen laatiminen

Tase-erittelyt liitetään kirjanpitolain 3:13 §:n mukaan tilinpäätökseen varmentamaan sen oikeellisuutta. Tase-erittelyt ovat hyvinvointialueen omaan käyttöön laadittuja tilinpäätösasiakirjoja, joita ei tarvitse julkistaa. Tase-erittelyt on päivättävä ja niiden laatijoiden on ne allekirjoitettava käsin tai sähköisesti, vaikkei kirjanpitoasetus tätä enää edellytä.

Tase-erittelyihin on suositeltavaa liittää ulkopuolisten antamat saldovahvistukset, lainanantajien ja pantin haltijoiden ilmoitukset sekä muut ulkopuolisten antamat vahvistukset. Lainoista riittää myös jäljennös viimeisestä lyhennys- tai koronmaksutositteesta, josta ilmenee saldon määrä.

Muut erittelyt

Muita hyvinvointialueen harkinnan mukaan laadittavia erittelyjä ovat mm. luettelo vakuutuksista, luettelo tärkeimmistä vuokra- ym. sopimuksista sekä selvitys vireillä olevista riita-asioista.

HYVINVOINTIALUEEN TASE

Liite 1

VASTAAVAA

- A PYSYVÄT VASTAAVAT**
- I Aineettomat hyödykkeet**
1. Aineettomat oikeudet
 2. Muut pitkävaikutteiset menot
 3. Ennakkomaksut
- II Aineelliset hyödykkeet**
1. Maa- ja vesialueet
 2. Rakennukset
 3. Kiinteät rakenteet ja laitteet
 4. Koneet ja kalusto
 5. Muut aineelliset hyödykkeet
 6. Ennakkomaksut ja kesken-eräiset hankinnat
- III Sijoitukset**
1. Osakkeet ja osuudet
 2. Joukkovelkakirjalainasaamiset
 3. Muut lainasaamiset
 4. Muut saamiset
- B TOIMEKSIANTOJEN VARAT**
1. Valtion toimeksiannot
 2. Lahjoitusrahastojen varat
 3. Muut toimeksiantojen varat
- C VAIHTUVAT VASTAAVAT**
- I Vaihto-omaisuus**
1. Aineet ja tarvikkeet
 2. Kesken-eräiset tuotteet
 3. Valmiit tuotteet
 4. Muu vaihto-omaisuus
 5. Ennakkomaksut
- II Saamiset**
- Pitkäaikaiset saamiset
1. Myyntisaamiset
 2. Lainasaamiset
 3. Muut saamiset
 4. Siirtosaamiset
- Lyhytaikaiset saamiset
1. Myyntisaamiset
 2. Lainasaamiset
 3. Muut saamiset
 4. Siirtosaamiset
- III Rahoitusarvopaperit**
1. Osakkeet ja osuudet
 2. Sijoitukset rahamarkkinainstrumentteihin
 3. Joukkovelkakirjalainasaamiset
 4. Muut arvopaperit
- IV Rahat ja pankkisaamiset**

VASTATTAVAA

- A OMA PÄÄOMA**
- I Peruspääoma**
- II Omat rahastot**
- III Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)**
- IV Tilikauden ylijäämä (alijäämä)**
- B POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET**
1. Poistoero
 2. Vapaaehtoiset varaukset
- C PAKOLLISET VARAUKSET**
1. Eläkevaraukset
 2. Muut pakolliset varaukset
- D TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT**
1. Valtion toimeksiannot
 2. Lahjoitusrahastojen pääomat
 3. Muut toimeksiantojen pääomat
- E VIERAS PÄÄOMA**
- I Pitkäaikainen**
1. Joukkovelkakirjalainat
 2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta
 3. Lainat julkisyhteisöiltä
 4. Lainat muilta luotonantajilta
 5. Saadut ennakot
 6. Ostovelat
 7. Muut velat
 8. Siirtovelat
- II Lyhytaikainen**
1. Joukkovelkakirjalainat
 2. Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta
 3. Lainat julkisyhteisöiltä
 4. Lainat muilta luotonantajilta
 5. Saadut ennakot
 6. Ostovelat
 7. Muut velat
 8. Siirtovelat